

Försvarsutskottets yttrande 2020/21:FöU9y

Vårändringsbudget för 2021

Till finansutskottet

Den 20 april 2021 beslutade finansutskottet att ge berörda utskott tillfälle att senast den 25 maj 2021 yttra sig över vårändringsbudgeten för 2021 (prop. 2020/21:99) samt de motioner som berör respektive utskotts ämnesområde. I vårändringsbudgeten lämnar regeringen förslag om att riksdagen bemyndigar regeringen att under 2021 göra utfästelser om utveckling av det svenska Gripensystemet, att ändra anslagsändamålet för anslaget 1:11 Försvarets materielverk och att en överföring görs mellan två anslag. Med det utskottet anför i sitt yttrande föreslås att finansutskottet tillstyrker regeringens förslag.

Utöver detta har regeringen föreslagit att riksdagen återkallar bemyndigandet till regeringen att minska statens röst- och ägarandel i Telia Company AB. Utskottet hänvisar i den delen till vad utskottet tidigare anfört i frågan.

Utskottets överväganden

Propositionen

I vårändringsbudgeten för 2021 föreslår regeringen bl.a. att

- riksdagen godkänner den föreslagna användningen av anslaget 1:11 Försvarets materielverk inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap så att anslaget även får finansiera myndighetens samhällsinvesteringar.
- anslaget 2:7 Statens haverikommission ökas med 21,5 miljoner kronor och anslaget 2:4 Krisberedskap minskas med motsvarande belopp.
- riksdagen bemyndigar regeringen att under 2021 göra utfästelser om utveckling av det svenska Gripensystemet som innebär en harmonisering av det svenska stridsflyget med det finländska under förutsättning att Finland beslutar om anskaffning av JAS 39 Gripen som nytt stridsflygsystem.
- riksdagen godkänner som en riktlinje att utgifter hänförliga till genomförandet av utvecklingen enligt ovan hanteras genom anpassningar av Försvarsmaktens verksamhet på stridsflygområdet, med inkomster som uppkommer i samband med försäljningen av JAS 39 Gripen och med ökade anslag under perioden 2026–2032.
- riksdagen återkallar bemyndigandet till regeringen att minska statens röst- och ägarandel i Telia Company AB till lägst 37,3 procent av aktierna och rösterna i bolaget.

Bakgrund

Anslagsändamål för anslaget 1:11

I vårändringsbudgeten föreslår regeringen att anslaget 1:11 Försvarets materielverk även ska få användas för myndighetens samhällsinvesteringar. I bakgrunden hänvisas till att regeringen i budgetpropositionen för 2019 hade föreslagit att anslaget 1:11 om ca 1,8 miljarder kronor fick användas för myndighetens förvaltningsutgifter. Regeringen beskriver att de utgifter som är direkt hänförliga till myndighetens verksamhet när det gäller anskaffning av försvarsmateriel får belasta anslaget 1:11. Regeringen föreslår att anslagsändamålet utvidgas så att det även omfattar anskaffning av försvarsmateriel, vilket klassificeras som samhällsinvesteringar. (I investeringsplanen för anskaffning av försvarsmateriel delfinansieras samhällsinvesteringar om ca 600–700 miljoner kronor per år med anslaget 1:11.)

Överföring av anslag genom att minska krisberedskapsanslaget

Anslaget 2:7 används bl.a. för att finansiera Statens haverikommissions förvaltningsutgifter och myndighetens verksamhet med undersökningar enligt lagen (1990:712) om undersökning av olyckor. Uppgifter om håll i passagerarfartyget M/S Estonias skrov har föranlett haverikommissionen att tillsammans med haveriutredningsmyndigheterna i Estland och Finland inleda ett förberedande utredningsarbete. Nya undervattensundersökningar under 2021 och ett behov av att förstärka den externa kommunikationen förväntas medföra ökade utgifter, vilket finansieras genom att anslaget 2:4 Krisberedskap minskas med 21,5 miljoner kronor. Regeringen bedömer att minskningen inte bedöms påverka den verksamhet som finansieras från anslaget i någon större utsträckning.

Bemyndigande om utveckling av det svenska Gripen-systemet

Regeringen anför att Finland avser att anskaffa nytt stridsflyg och att Saab AB kommer att lämna erbjudande om JAS 39 Gripen. Finland förväntas välja leverantör under 2021 och teckna avtal första kvartalet 2022. Om Finland skulle välja JAS 39 Gripen innebär det enligt regeringen möjligheter till ett fördjupat operativt samarbete mellan våra länder men också i fråga om drift och utveckling av stridsflygförmågan. Fattar Finland ett sådant beslut anser regeringen att den strategiska betydelsen av detta så långt det är möjligt bör beaktas även i den nationella inriktningen för utvecklingen av den svenska stridsflygförmågan. Regeringen fattar då de beslut som är nödvändiga för att harmonisera utvecklingen av det svenska Gripen-systemet med det finländska. Regeringen anför att de kostnader som detta skulle medföra bör kunna hanteras genom

- att anpassa sådan verksamhet inom utvecklingen av stridsflygförmågan som inte påverkar genomförandet av totalförsvarsbeslutet
- inkomster i samband med försäljning
- att öka anslagen under perioden 2026–2032.

I propositionen framhålls att regeringen återkommer med nödvändiga förslag i budgetpropositionen för 2022. Om Finland väljer JAS 39 Gripen som nytt stridsflygssystem kan regeringen efter riksdagens beslut om budgetpropositionen för 2022 bemyndiga Försvarsmakten och Försvarets materielverk att beställa utveckling av Gripen-systemet som innebär harmonisering. Regeringen anser dock att det är angeläget att kunna göra utfästelser om en framtida harmonisering redan under 2021. Regeringen föreslår därför att riksdagen ger regeringen bemyndigande att under 2021 göra utfästelser om utveckling av det svenska Gripen-systemet som innebär en harmonisering av det svenska stridsflyget med det finländska, under förutsättning att Finland beslutar om anskaffning av JAS 39 Gripen. Som en riktlinje föreslås att riksdagen beslutar att utgifter hänförliga till denna utveckling hanteras på det sätt som framgår av de tre ovan nämnda punkterna.

Statens röst- och ägarandel i Telia Company AB

Regeringen föreslår att riksdagen återkallar bemyndigandet till regeringen att minska statens röst- och ägarandel i Telia Company AB till lägst 37,3 procent av aktierna och rösterna i bolaget. Riksdagen beslutade i april 2019 att bemyndiga regeringen att dels genom deltagande i återköpsprogram öka statens röst- och ägarandel i Telia Company AB (Telia) till högst 41,5 procent av aktierna och rösterna i bolaget, dels därefter minska statens röst- och ägarandel i Telia till lägst 37,3 procent av aktierna och rösterna i bolaget (prop. 2018/19:40, bet. 2018/19:NU9, rskr. 2018/19:168). Samtidigt beslutade riksdagen att tillkännage för regeringen vad näringsutskottet anfört om att regeringen bör se över möjligheterna att på sikt avyttra statens ägande i Telia (bet. 2018/19:NU9 punkt 2, rskr. 2018/19:168). Utskottet anförde i sitt betänkande att regeringen bör återkomma till riksdagen med en redogörelse för de slutsatser som kommit fram i översynen.

Telias återköpsprogram är nu avslutat liksom regeringens analys av möjligheterna att på sikt avyttra statens ägande i Telia. Med hänsyn till att bolaget är börsnoterat bör regeringens återkoppling till riksdagen inte dröja. När det gäller möjligheterna att på sikt avyttra statens innehav i Telia redovisar regeringen att Försvarsmakten i ett yttrande till försvarsutskottet anfört att en eventuell avyttring, helt eller delvis, av statens ägarandel i Telia kan få allvarliga konsekvenser för verksamheter som är betydande för Sveriges säkerhet (yttr. 2018/19:FöU2y). Försvarsmakten har med anledning av riksdagens tillkännagivande till regeringen genomfört en fördjupad analys av riskerna med en försäljning av Telia. Försvarsmaktens slutsats är att statens ägarandel i Telia i vart fall inte bör minskas. Regeringen har inte funnit skäl att ifrågasätta Försvarsmaktens slutsats och bedömer därmed att det inte bör vara aktuellt att minska statens ägande i Telia från den nuvarande nivån på 39,5 procent av aktierna och rösterna i bolaget. Vidare gör regeringen bedömningen att det inte heller på sikt är möjligt att avyttra statens ägande i Telia.

Utskottets ställningstagande

Vid utskottets sammanträde den 15 april lämnade statsrådet Peter Hultqvist särskild information om det bemyndigande och de riktlinjer som regeringen föreslagit i fråga om utfästelser för utvecklingen av Gripen-systemet om Finland beslutar om anskaffning av JAS 39 Gripen.

I sammanhanget vill utskottet understryka att samarbetet med Finland är det mest långtgående av Sveriges försvarssamarbeten, och utskottet vill därför betona att det därför intar en särställning. Utskottet ser positivt på strävan att möjliggöra gemensamt operativt agerande i fred, kris och krig och ser detta som en central målsättning för samarbetet med Finland. Sverige och Finland delar samma militärgeografiska och säkerhetspolitiska läge och har liknande krav på stridsflygsystemets operativa förmåga. Med samma typ av

stridsflygplan bedömer regeringen att ett mycket långtgående samarbete mellan våra flygvapen skulle bli möjligt inom utbildning, drift, underhåll, taktikutveckling och övning. Utskottet välkomnar detta. Vidare kan utskottet konstatera att totalförvarsbeslutet innehåller en ambition om att ersätta den flygburna stridslednings- och luftbevakningsplattformen ASC890. Om Finland väljer det svenska erbjudandet om Gripen och Global Eye bedömer regeringen att även detta skulle kunna ge möjligheter till en harmonisering med Finland eftersom regeringen redovisat att anskaffningen ryms inom beräknade ekonomiska ramar. Utskottet ställer sig positivt till utvecklingen av försvarssamarbetet med Finland och tillstyrker det bemyndigande och de riktlinjer som regeringen föreslagit i fråga om utfästelser för utvecklingen av Gripensystemet om Finland beslutar om anskaffning av JAS 39 Gripen.

När utskottet behandlade frågan om anslagsändamål för anslaget 1:11 underströk utskottet att anslagsändamålen bör utformas så att det blir tydligt vilken verksamhet som finansieras. Utskottet menade att kravet på transparens och tydlighet väger tungt. Med utgångspunkt i utskottets överväganden har regeringen föreslagit att anslagsändamålen kompletteras. Utskottet tillstyrker regeringens förslag.

Utskottet kan konstatera att regeringen även under 2019 och 2020 anförde att minskningar av anslaget 2:4 Krisberedskap inte bedöms påverka den verksamhet som finansieras från anslaget. Utskottet tillstyrker minskningen i syfte att öka anslaget 2:7 Statens haverikommission för 2021. Samtidigt konstaterar utskottet att regeringen i likhet med tidigare år inte redovisar någon bedömning av hur den föreslagna minskningen påverkar den anslagsfinansierade verksamheten. Utskottet vill återigen påminna regeringen om att riksdagen fortsättningsvis bör få tydligare redovisningar av hur verksamheter påverkas av anslagsminskningar.

Regeringens förslag om att riksdagen återkallar bemyndigandet till regeringen att minska statens röst- och ägarandel i Telia Company AB bereds inom utgiftsområde 24 Näringsliv. Utskottet vill emellertid framhålla att ett enigt utskott i sitt yttrande till näringsutskottet (yttr. 2018/19:FöU2y) konstaterade att såväl Särskild nätsäkerhet som SGSI och Rakelsystemet är av väsentlig betydelse för totalförsvaret och att dessa tjänster levereras av Telia. Utskottet lade stor vikt vid att statens behov av att kunna värna totalförsvarets intressen på olika områden i samhället tillgodoses. Behovet av att beakta totalförvarsintressen ökar, och utskottet vidhåller uppfattningen att statens fortsatta tillgång till och skydd av samhällskritiska tjänster tillsammans med förmågan att skydda säkerhetsklassad information är central. Utskottet anser att det alltså saknas verktyg för att förebygga och förhindra att väsentliga totalförvarsintressen exponeras för risker i samband med överlåtelse och upplåtelse av viktigare infrastruktur, vilket skulle kunna vara fallet om Telia Company AB avyttras eller statens ägande minskas. När staten är minoritetsägare innebär det att staten inte har full rådighet över hela bolagets verksamhet. Utskottet framhöll därför i sitt tidigare yttrande att det var viktigt att utreda olika lösningar som långsiktigt ger ökad säkerhet i den verksamhet

som är samhällskänslig. Utskottet underströk även vikten av att beakta de strategiska motiv som kan ligga bakom vissa utländska investeringar i bl.a. svensk infrastruktur. Utskottet framhöll därför att en eventuell avyttring av statens andel i Telia Company AB, eller ett på sikt minskat statligt aktieinnehav, måste föregås av en grundlig risk- och konsekvensanalys och att verktyg för att förebygga och förhindra eventuella risker måste finnas på plats. Utskottet gör inte heller någon annan bedömning i dag.

Utskottet har inte något i övrigt att anföra med anledning av vårändringsbudgeten.

Stockholm den 25 maj 2021

På försvarsutskottets vägnar

Pål Jonson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Pål Jonson (M), Niklas Karlsson (S), Paula Holmqvist (S), Jan R Andersson (M), Roger Richthoff (SD), Mattias Ottosson (S), Daniel Bäckström (C), Hanna Gunnarsson (V), Jörgen Berglund (M), Sven-Olof Sällström (SD), Kalle Olsson (S), Mikael Oscarsson (KD), Allan Widman (L), Caroline Nordengrip (SD), Elisabeth Falkhaven (MP), Alexandra Anstrell (M) och ClasGöran Carlsson (S).